

DOROTA BIS

W SŁUŻBIE RODZINIE

Pedagogika rodziny, jako subdyscyplina naukowa, funkcjonuje w klasyfikacyjnej Polskiej Akademii Nauk od 1973 r. W strukturze Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II Katedra Pedagogiki Rodziny została ujęta w 1974 r. Jej założycielem na Wydziale Teologii KUL był ks. prof. dr hab. Piotr Poręba – mistrz i nauczyciel ks. prof. Józefa Wilka. Następnie, w latach 1980-1996, kierownikiem Katedry Pedagogiki Rodziny, Specjalizacji Duszpasterstwo Rodzin w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL był ks. prof. Józef Wilk¹. Natomiast w Instytucie Pedagogiki KUL Katedra Pedagogiki Rodziny istnieje od roku akademickiego 1996/1997, kiedy to ks. prof. Józef Wilk przeszedł na Wydział Nauk Społecznych, na którym w latach 1999-2003 pełnił z wielkim zaangażowaniem funkcję prodziekana ds. studenckich. Dla podkreślenia znaczenia osoby Księdza Profesora w rozwój polskiej myśli pedagogicznej należy przypomnieć, że od 1999 do 2003 r. był on członkiem Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej.

Warto również wspomnieć, że przez wiele lat Katedra Pedagogiki Rodziny w KUL była jedyną katedrą nie tylko w Polsce, ale również w Europie. Fakt ten zapewne ukazuje jej specyfikę i świadczy o swoistym fenomenie wypracowania zarówno naukowych podstaw teoretycznych i działalności praktycznej, jak też metodologii badań dla uprawiania szkoły pedagogiki rodziny. Aktywność naukowa i potrzeba dzielenia się doświadczeniami w odniesieniu do pedagogiki rodziny owocowała najpierw organizowanymi przez Księdza

---

Dr DOROTA BIS – asystent Katedry Pedagogiki Chrześcijańskiej w Instytucie Pedagogiki KUL; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin.

¹ Zob. R. B i e l e ń, *Życie i działalność dydaktyczno-naukowa ks. prof. dr hab. Józefa Wilka*, w: *W służbie rodziny*, red. R. Bieleń, Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie 2000, s. 13-19.

Profesora międzynarodowymi konferencjami i sympozjami naukowymi poświęconymi osobie wychowawcy czy też służbie dziecku², a następnie wydawanymi publikacjami, które przybliżały prezentowane stanowiska badaczy rodziny z różnych środowisk akademickich.

W 2006 r. ukazała się publikacja³ będąca owocem zorganizowanej w 2004 r. przez Katedrę Pedagogiki Rodziny konferencji naukowej pt. „Ksiądz Profesor Józef Wilk i Jego myśl pedagogiczna na tle współczesnych problemów pedagogiki rodziny”. Na strukturę książki składa się część wstępna: słowo JM ks. prof. dr. hab. Stanisława Wilka – Rektora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II – oraz wprowadzenie redaktorów w omawiane zagadnienia, a następnie dwie zasadnicze części: „Refleksja pedagogiczna i działalność Księdza Józefa Wilka na rzecz rodziny oraz „Wybrane problemy metodologii badań nad rodziną”. W książce jest również zamieszczony aneks, który zawiera wykaz ważniejszych publikacji ks. prof. Józefa Wilka oraz fotografie – przybliżające różne etapy jego życia. Treść książki pozwala poprzez opis działalności intelektualnej i wychowawczej ks. prof. Wilka zarysować główne plany pedagogiki rodziny. Warto zatem przypomnieć, że badania naukowe Księdza Profesora, prowadzone przez 33 lata pracy dydaktyczno-naukowej, ukierunkowane były na pięć zasadniczych obszarów, które dotyczyły problematyki: małżeńskiej, rodzinnej, duszpasterstwa rodzin oraz pozarodzinnych środowisk wychowawczych i osoby samego wychowawcy⁴. Wymienione aspekty zainteresowań badawczych Księdza Profesora znajdują odzwierciedlenie i naukową kontynuację myśli pedagogicznej na rzecz służby rodzinie w konkretnych artykułach prezentowanej publikacji.

Pierwsza część książki pt. „Refleksja pedagogiczna i działalność Księdza Józefa Wilka na rzecz rodziny”, na którą składa się 16 artykułów, nawiązuje do sposobu tworzenia naukowej refleksji pedagogicznej na rzecz rodziny, ze

---

² Sympozja zorganizowane w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim to m.in.: „Współczesny wychowawca w stylu ks. Bosko” (16-17.04.1998); „Dziecko w XX wieku: rozrachunek ze «stuleciem dziecka»” (25-27.10.2000); „Sesja naukowa poświęcona ks. Piotrowi Porębie” (8.12.2001).

³ *Wybrane zagadnienia teorii i praktyki pedagogiki rodziny. Pamięci Księdza Profesora Józefa Wilka SDB (1937-2003)*, red. B. Kiereś, ks. M. Nowak, D. Opozda, Lublin: Katedra Pedagogiki Rodziny 2006, s. 238.

⁴ Syntezę pedagogiki rodziny w ujęciu ks. prof. Wilka zawiera książka przygotowana z myślą o studentach pedagogiki, teologii i INoR. Zob. J. Wilk, *Pedagogika rodziny*, Lublin: Poligrafia Salezjańska 2002, s. 235.

szczególным odniesieniem dla pracy wychowawczej, duszpasterskiej i posługi kapłańskiej.

Książkę otwiera artykuł ks. Roberta Bielenia pt. *Salezjanin-Profesor w służbie rodzin. Biografia Ks. Prof. Dra hab. Józefa Wilka (1937-2003)*, który w sposób syntetyczny przybliży zarówno osobę Księdza Profesora, jak też jego działalność dydaktyczną, prowadzoną przez 26 lat na Wydziale Teologii KUL, a przez 7 lat na Wydziale Nauk Społecznych.

Temat omawiany przez ks. Adama Paszka (*Ksiądz Profesor Józef Wilk – Kapłan, Duszpasterz, Salezjanin*) ukazuje osobę Księdza Profesora w kontekście jego 33-letniej posługi jako duszpasterza parafialnego, duszpasterza dzieci i młodzieży oraz duszpasterza rodzin i wspólnoty akademickiej „Quo Vadis” przy parafii Księży Salezjanów w Lublinie na Kalinowszczyźnie.

Referat Tadeusza Lewowickiego, *O Księdzu Profesorze Józefie Wilku – Przyjacielu i pedagogu – oraz Jego pedagogicznych przesłaniach*, przybliży osobę Księdza Profesora z jednej strony w osobistej relacji – jako przyjaciela, a z drugiej – jako naukowca pedagoga, podkreślając wielowymiarowość myśli pedagogicznych ks. Wilka, ze szczególnym uwzględnieniem: modelu wartości aksjologii edukacyjnej w odniesieniu do pedagogiki chrześcijańskiej, problemów egzystencjalnych człowieka, poznawczej otwartości na współczesną pedagogikę, nowe idee i tendencje, kształtowania oraz formowania swoistej szkoły naukowej pedagogiki rodziny.

Kazimiera Krakowiak, w artykule pt. *Moje spotkanie z Profesorem Józefem Wilkiem*, również odwołuje się do osobistych spotkań z ks. Wilkiem – najpierw jako młodym wikarym na pierwszej parafii w Bychawie, a później – jako profesorem w Instytucie Pedagogiki KUL. W artykule *Ksiądz Józef Wilk, jakiego znałem* ks. Edward Walewander zwraca uwagę na umiłowanie przez Księdza Profesora Boga i Ojczyzny, zaś Alina Rynio, w artykule *Nauczył mnie czegoś wyjątkowego*, ukazuje, nawiązując do osobistego doświadczenia, osobę Księdza Profesora jako człowieka, który siał i pomnażał dobro ewangeliczne.

Następny blok zagadnień dotyczący pracy naukowo-dydaktycznej w KUL prezentują artykuły ks. Antoniego Tomkiewicza (*Ksiądz Profesor Józef Wilk w Instytucie Teologii Pastoralnej Wydziału Teologii KUL*) oraz Beaty Parysiewicz (*Styl pracy naukowo dydaktycznej Księdza Profesora Józefa Wilka w Instytucie Teologii Pastoralnej*), które odzwierciedlają działalność naukową ks. prof. Wilka w zakresie duszpasterstwa rodzin w Instytucie Teologii. Z kolei artykuł Danuty Opozdy pt. *Praca naukowo-dydaktyczna Księdza Profesora Józefa Wilka w Instytucie Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych KUL*

przybliża zarówno podejmowane oddziaływania wychowawczo-duszpasterskie, jak też przedmiot i metody badań pedagogiki rodziny.

Kolejne artykuły ukazują główne zagadnienia podejmowane w pracy naukowej przez Księdza Profesora, które ściśle łączą się z określeniem roli i miejsca rodziny w życiu społeczno-kulturowym z uwzględnieniem oddziaływania wielu podmiotów wychowawczych (m.in. państwa, Kościoła, szkoły, środków masowej komunikacji). Warto przypomnieć, że ks. prof. Józef Wilk, ukazując z jednej strony różnorodność i specyfikę, a z drugiej dynamikę, przemian towarzyszących współczesnej rodzinie, wskazywał zawsze na poszanowanie godności ludzkiej oraz wartość wspólnoty rodzinnej w życiu człowieka. Jednocześnie wyjaśniał, że wychowanie łączy się z trudem dochodzenia do prawdy, dlatego rodzice i wychowawcy stoją wobec konieczności poszukiwania odpowiednich systemów wychowawczych, które umożliwią zdefiniowanie celów i metod wychowawczych, a tym samym wzbogaca formację młodego człowieka. Punktem odniesienia w tych działaniach wychowawczych powinna być zawsze odpowiedź na pytanie, kim jest człowiek? Ksiądz prof. Wilk wyjaśniał bowiem, że wysiłek poznawczy, którego celem jest określenie istoty bycia człowiekiem, zmierza ku filozofii i antropologii – jako tym naukom, które w możliwie pełny i całościowy sposób są w stanie udzielić odpowiedzi na to fundamentalne pytanie⁵. Poniższe artykuły wskazują zatem na integralność i interdyscyplinarność rozumienia subdyscypliny pedagogicznej, jaką jest pedagogika rodziny.

W artykule pt. *Antropologiczne źródła pedagogiki rodziny w ujęciu Księdza Józefa Wilka* ks. Andrzej Maryniarczyk akcentuje wymiar osoby jako punkt odniesienia pedagogiki rodziny w rozumieniu Księdza Profesora (zdolność człowieka do poznania, do miłości, do wolności, do religijności) oraz społeczny wymiar życia osoby realizowany w rodzinie. Piotr Magier analizuje aspekty dotyczące *Wychowania do wolności w ujęciu Księdza Profesora Józefa Wilka*, przybliżając najpierw rozumienie wolności w kontekście statycznym, dynamicznym, inicjalnym, finalnym oraz negatywnym i pozytywnym, a następnie ukazując ją na płaszczyźnie kulturowej i społecznej. Barbara Kiereś przybliża czytelnikowi temat *Wychowanie do miłości. Księdza Profesora Józefa Wilka integralna wizja miłości*, której źródła odnajdujemy w filozofii klasycznej, a zwłaszcza w personalistycznej teorii człowieka. Treść kolejnego artykułu Aliny Rynio przybliża *Wychowanie religijne w rodzinie*

---

⁵ Zob. J. W i l k, *Kim jest dziecko? Z antropologii i teologii dzieciństwa*, w: *Z myślą o dziecku i rodzinie*, red. L. S. Stadniczeńko, M. A. Zemla, Opole: INP 1995, s. 51-71.

w ujęciu Ks. Prof. Józefa Wilka. Autorka wyjaśnia rozumienie religijności i przebieg procesu wychowania religijnego w rodzinie w odniesieniu do warunków i zadań stojących przed rodzicami w aspekcie specyfiki chrześcijańskiego wychowania. W artykule pt. *Ks. Prof. Józefa Wilka koncepcja duszpasterstwa rodzin* ks. Roman Jusiak omawia podstawowe terminy związane z duszpasterstwem rodzin, przybliża jego istotę, podkreślając zakorzenienie koncepcji w nauczaniu Kościoła katolickiego oraz akcentując nowatorskość, krytyczność i dynamiczność omawianego ujęcia Księdza Profesora. Katarzyna Braun analizuje *Wychowanie patriotyczne w myśli pedagogicznej Ks. Prof. Józefa Wilka*, definiuje istotę wychowania patriotycznego i ukazuje jego specyfikę we współczesnych czasach. Artykuł Doroty Bis pt. *Wychowanie do poszanowania przyrody w ujęciu Księdza Profesora Józefa Wilka*, zamykający pierwszą część książki, przybliża odniesienia egzystencjalne, polityczno-patriotyczne, kulturowo-religijne i teologiczne składające się na podstawowe elementy wychowania do poszanowania przyrody.

Zasygnalizowane powyżej treści kolejnych tekstów, które dotyczą: źródeł pedagogiki rodziny, wychowania do wolności, wychowania do miłości, wychowania religijnego, koncepcji duszpasterstwa rodzin oraz wychowania patriotycznego i wychowania do poszanowania przyrody, ukazują specyfikę zagadnień podejmowanych w pracy naukowo-dydaktycznej przez ks. prof. Wilka, u której podstaw zawsze leży tomistyczne rozumienie natury ludzkiej⁶. Owa specyfika polega również na ukazaniu rodziny jako podstawowej wspólnoty formowania człowieka – jego człowieczeństwa, w której poznaje i zdobywa pierwsze doświadczenia w różnych sferach życia. Podejmując problem wpływu rodziny na rozwój dziecka, Ksiądz Profesor podkreślał wiodącą rolę rodziców jako osób najbardziej znaczących i oddziałujących na jego rozwój psychiczny, biologiczny, społeczny, kulturowy i duchowy⁷.

Drugą, ogólniejszą część książki pt. *Wybrane problemy metodologii badań nad rodziną*, na którą składa się dziewięć artykułów, rozpoczyna artykuł Teresy Kukołowicz pt. *Pedagogika rodziny w aspekcie metodologii*, w którym autorka omawia zewnętrzne i wewnętrzne kryteria charakteryzujące pedagogikę rodziny jako dyscyplinę naukową. W artykule *Badanie sytuacji i możliwości wychowawczych środowiska rodzinnego zadaniem pedagogiki rodziny* ks. Marian Nowak podkreśla antropologiczne korzenie pedagogiki rodziny,

---

⁶ Zob. J. W i l k, *O tomistycznym ujęciu zagadnienia natury ludzkiej*, w: *Święty Tomasz na nowo odczytany*, red. S. Świeżawski, Poznań: UAM 1995, s. 133-210.

⁷ Zob. W i l k, *Pedagogika rodziny*, s. 5-13.

omawia typologię podejść badawczych w badaniach środowiska kulturowego rodziny, wskazuje przedmiot badań pedagogiki rodziny w odniesieniu do doświadczenia codziennego życia i przykładu osobowego jako elementów wpływu wychowawczego. Katarzyna Olbrycht, podejmując temat *Ks. Profesora Józefa Wilka myślenie o rodzinie jako inspiracja dla badań nad wychowawczą rolą rodziny*, przybliżyła główne cechy podejścia Księdza Profesora do rodziny, jakimi są szacunek i miłość, oparte na pedagogice chrześcijańskiej, która postrzega człowieka, szczególnie zaś dziecko, jako osobę.

Tekst opracowany przez Włodzimierza Goriszowskiego przedstawia *Kierunki i strategie badań nad rodziną*. Jest to studium metodologiczne, w którym autor wskazuje na konieczność wypracowania kompleksowego modelu badań nad rodziną, uwzględniającego interdyscyplinarność nauki. Artykuł Józefy Brągiel i Zenona Jasińskiego *O potrzebie i możliwościach wykorzystania metod jakościowych w badaniach nad rodziną* przybliży kierunki badań nad rodziną od połowy XIX wieku i wskazuje zarazem na różnice, a nawet sprzeczności w badaniach ilościowych i jakościowych. Na uwagę zasługuje zaprezentowana charakterystyka badań jakościowych, ze wskazaniem zarówno możliwości, jak też ograniczeń zastosowania metod jakościowych w badaniach nad rodziną. Henryk Cudak, w artykule *Zmienne niezależne i zależne w metodologicznych aspektach badawczych rodziny*, koncentruje się na omówieniu kategorii „rodzina” jako zmiennej niezależnej i zależnej.

Artykuł pt. *Metodologiczne aspekty badania wytworów działalności dziecka (na przykładzie badań dotyczących domu rodzinnego)* autorstwa Jadwigi Izdebskiej prezentuje analizę możliwości oraz podkreśla znaczenie i wartość pedagogiczną „domu rodzinnego” na podstawie analizy wytworów działalności dziecka oraz testu niedokończonych zdań i testu niedokończonego opowiadania. Ks. Jan Śledzianowski (*Rodzina fundamentem i stróżem kultury materialno-duchowej narodu*) definiuje kategorię „rodzina” i przybliży jej funkcje kulturowe. Artykuł Janusza Homplewicza pt. *Rodzina egzaminatorem własnej dojrzałości wychowawczej* koncentruje się na zagadnieniu pedagogicznego profesjonalizmu w odniesieniu do wychowawczej dojrzałości – wyjaśnia z jednej strony naturę dojrzałości, a drugiej ukazuje skutki wychowawczych dewiacji.

Wymienieni autorzy artykułów zamieszczonych w drugiej części książki podejmują tematy dotyczące metodologii badań nad rodziną, ukazują specyfikę pedagogiki rodziny jako subdyscypliny pedagogicznej⁸. Prezentowane

---

⁸ Zob. L. T u r o s, *Pedagogika rodziny*, w: *Pedagogika ogólna i subdyscyplina*, red. J. Turos, Warszawa: Żak 1999, s. 379-390.

treści koncentrują się z jednej strony na teoretycznym przybliżeniu kierunków badań nad współczesną rodziną Polską, nawiązując do dotychczasowych doświadczeń badawczych, które umożliwiają zweryfikowanie warsztatu metodologicznego i tym samym ukierunkowanie współczesnych obszarów badań, a z drugiej – na prezentacji empirycznych doświadczeń w zakresie strategii badań nad rodziną. Prezentowane zagadnienia teoretyczne i praktyczne, jak też podejmowane problemy metodologiczne i podejścia badawcze mają bardzo ważne znaczenie dla sposobu uprawiania refleksji naukowej nad rodziną i poszukiwania nowych obszarów badawczych w sytuacji dynamicznych przemian zarówno w samej rodzinie, jak też wokół niej.

Prezentowana książka, spełniająca głównie funkcję informacyjno-edukacyjną, została napisana zwięzłym i klarownym językiem. Na uwagę zasługuje zamieszczona w poszczególnych artykułach, bogata bibliografia z zakresu pedagogiki rodziny, dotycząca zarówno publikacji ks. prof. Wilka, jak i innych badaczy tematu.

Omawiana praca wpisuje się w nurt badań nad rodziną, ze szczególnym ukierunkowaniem autorów artykułów na konieczność interdyscyplinarnego ujmowania problematyki rodziny. Jednocześnie odwołanie się do dorobku naukowego ks. prof. Wilka pozwoliło wskazać na antropologiczne źródła pedagogiki rodziny w odniesieniu do pedagogiki chrześcijańskiej. Na uwagę zasługuje również wskazanie nowych obszarów badawczych i zarazem konieczność wypracowania specyfiki metodologii badań pedagogiki rodziny.

Istota i zarazem wartość recenzowanej publikacji tkwi w tym, że dobitnie ukazuje ona istotę etosu pedagogiki rodziny jako dyscypliny pedagogicznej mającej na celu służbę dziecku i rodzinie⁹.

---

⁹ Owa specyfika znajduje odzwierciedlenie w podejmowanych przez ks. prof. Wilka działaniach naukowo-dydaktycznych, czego potwierdzeniem są jego publikacje. Zob. *W służbie dziecku*, t. I-III, red. J. Wilk, Lublin: Katedra Pedagogiki Rodziny KUL 2003; *W służbie rodziny*, s. 290.

IN THE SERVICE OF FAMILY

S u m m a r y

Summing up the questions concerning the function of the contemporary family, it is worth stressing that the pedagogy of family as a pedagogic sub-discipline has worked out, in a fairly brief period, a high position among other pedagogic disciplines. The Reverend Professor Józef Wilk rendered considerable services first in its development, then in showing its specific character. The Professor first worked at the Theology Faculty of KUL, and then at the Faculty of Social Sciences in the Department of the Pedagogy of Family. He co-founded theoretical reflection and developed practical activity. The notable fruit of his 33-year-long learned and didactic activity is a conference organised by the staff of the Department of the Pedagogy of Family KUL, then a publication. The latter shows the main areas of the Professor's learned interests and his research on behalf of the development of family. The value of this publication is its direction: at the object of the studies of the pedagogy of family, its methods in reference to the dynamic function of the contemporary family.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: osoba, wychowanie, rodzina, pedagogika rodziny, metodologia badań nad rodziną.

Key words: person, formation, family, pedagogy of family, methodology of studies on family.